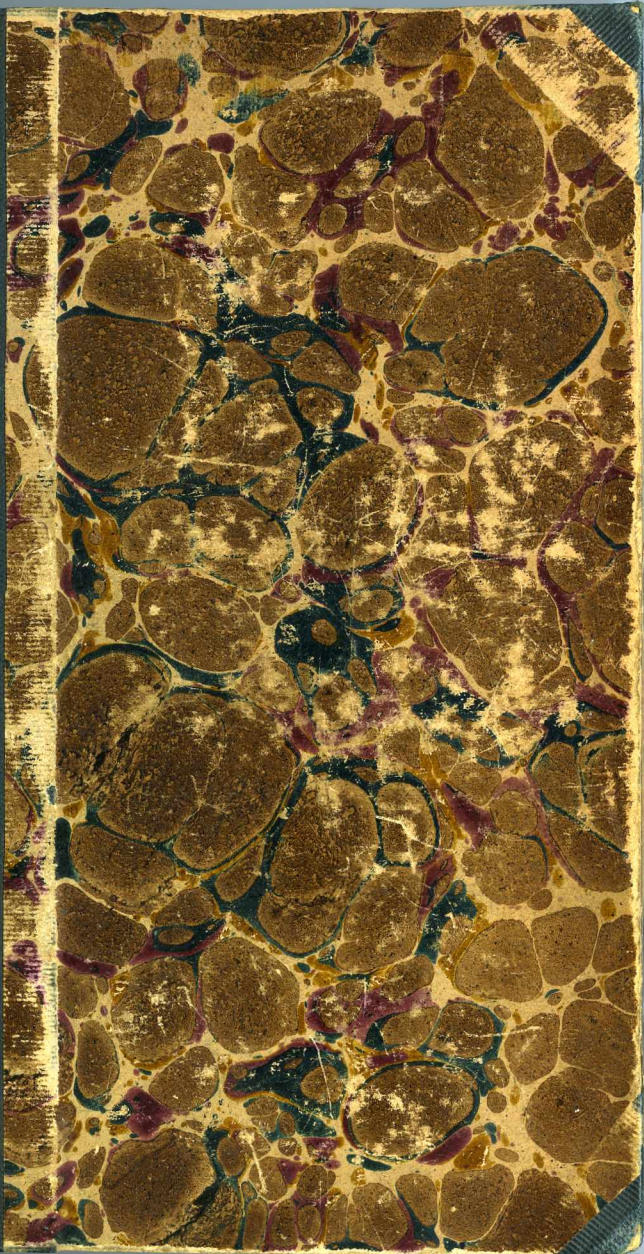

Politikai
röpiratok.

166.

166
1503

A Z
ERÖSZAKOS
TÉRITŐKNEK

A
SZENT VALLÁSSAL
VALÓ
KÁROS VISZSA
É L É S E K R Ö L

EGGY IGAZ
CATHOLICUS.

6.

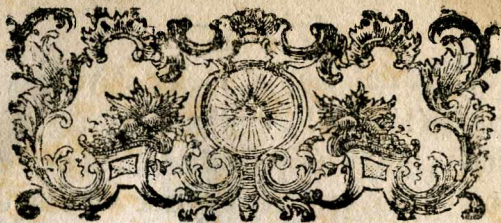
L. 252 00 58575

1 7 9 0.

DE BALLAGI GÉZA.

*Inter omnia vero arbitrii humani nihil tam
voluntarium, quam Religio, a qua si
animus averfus, jam sublata, jam
nulla est.*

LACTANT.

§. 1.

AKAR melly dolog is, a' melly jó a' véllé való rendes élés által, olly roszizá válik a' véllé való vizszá élés által; hogy, a' leg jobb dolgok a' vizszá élés által leg roszszabbakká is tétetnek, és azok ártalma abban az mértékbe nevededik, a' mellybe hasznosok lettek volna a' rendes élés által.

§. 2.

Illyen a' nagy Elme, illyen a nagy sziv, a' melly, ha jóra fondittatik, az véllé való rendes élés által, mind magára nevezve az Embernek, mind a' köz Társaságra való nézve a' leg nagyobb Áldás; de ha a' véllé való vizszá élés által roszszra fordittatik, a' leg nagyobb átokká válik. Illyen

a' Vallás dolgais, a' melly a' véllé való rendes élés által, a' köz Tárfaság Epületinek, hogy úgy fzollyak, fikeres cœmentye, de ha ezzel egyfzer vízfza élni kezdenek az Emberek, annak félt repedését okozó, söt azt fenekeftül fel forgató kéz veszedelme.

§. 3.

Ki ne tudná ennek rettentő nyomos példait, a' történt dolgoknak le írásából? mellyeknek fzómorú meg gondolása fakasztotta ama hires vers író Lueretiust, is ilyen, fzókra — *Tantum Religio potuit fvadere malorum.*

§. 4.

Mindenek felett pedig az erőszak az, a' melly a' Vallással, ezzel a' magába fzent dologgal való vízfza eléft leg veszedelmesebbé, leg ártalmasabbá teheti, és mivel az ennek fzelid természetéhez, szerezeten gyökereztetett Törvényéhez éppen nem alkalmaztatható, abból végteré, annak nem kis rövidségével, egy Emberi józan Itéletet borzasztó tsudát formál.

§. 5.

A' ki tehat a' vallásnak igaz erdemét érzi, és azt úgy a' mint kell betsüllenit tudja, az fohais azt az erőszak bélyegével bé motskoltatni hajlandó nem lehet; sőt attól az erőszaknak még tsak arnyékát is, mint a' Valláshoz illetlen, sőt egészlen annak meg alacsonyítáfsara szolgáltató homályos dolgot, szorgalmatosággal el tavoztatni kívánnya.

§. 6.

Várat vini okoskodásokkal, elmét ostromolni erőszakkal egyforma bolondság. Nints olyan józan, olly öfzve szoritott okoskodás, a' melly előtt egy Vár leomollyon ha ezer Cicero szollanais. Nints olly erőszak, a' melly az elmét, meg gyözheffe, ha a' Világnak minden Hatalmaságai minden erejeket egybe tennék is.

§. 7.

Mihelyt hát a' Vallás dolgához erőszak járúl, az által nem annyira, és korántsem igaz Keresztényekké, hanem inkább

kép-mutatokká lesznek az Emberek; a' melly mind Isten mind Emberek előtt leg utállatosabbnak méltán tártathatik.

§. 8.

Melly utállatofságnak el távoztatására nézveis, látni való az, hogy soha Ember az ő Ember társát annak el hitelére, a' mit ő igaznak lenni meg nem esmér, nem kényszeritheti, és ehez képest szükséges - képpen a' Lelki esméreten való Uralkodást, egyedül az Istenre kelletik hagyni, ki azt oda hajthattya, a' hová akarja, és akkor, a' mikor, 's mihelyt ő néki tetszik. Így fogjuk követni a' szent Apostolok példáját, a' kik az Embereket Isten beszédével, nem pedig fegyverrel térítették.

§. 9.

Mi-is következne abból ha a' Vallásnak erőszakkal való terjesztése szabados és helyes dolognak tartathatnék egyéb? hanem hogy a' midön egyik nemzet a' másikat a' maga vallása tartása szerint kárhoztattya, az egész Vilag, fegyver zör-

getésnek és vér ontásnak olly kietlen Ö-zönével borítottatna el, mellyben zödelő olaj fa ágra, még a' Noé Galambja se találhatna.

§. 10.

Ha az Embernek jussa volna mást a' maga vallására, mellyet leg igazabbnak lenni szentül hiszen, erőszakkal hajtani, azt vagy annak engedelmebül vette volna, a' ki ellen azt gyakorolni kívánnya; vagy egyenesen az Isten, engedelmebül.

§. 11.

Annak engedelmebül a' ki ellen azzal élni kíván, se nyilván se más - képpen nem vette; Mert még csak fel sem tehető az, hogy akárküs másnak magát annyira alája vetné, hogy annak magát a' vállásbéli külömségért való meg büntetésre hatalmat adott volna; mivel így az Ember minden azon jövendő bódogságát, vagy boldogtalanságát melly az igaz vagy hamis Isteni tisztelettül függ csak az Ember akarattyatól függesztette volna fel; a' mellyre, hogy az Ember ezt a' just magán, se senkinek soha sem ad-

hatta, se pedig azzal nemis tartozott,
tsalhatatlan igafság.

§. 12.

Nem adhatta; mert még a' sints hatal-
mába hogy a' mit maga el hinni akarna-
is, mindenkör azt hiheffe; fokkal kevésb-
bé teheti hát azt, hogy azt hiheffe, a'
mit más akar. Mások szavára, mások ren-
deléseire, a' maga saját tulajdon Ítéleté-
nek világa nélkül, senki sem hiheti még
asztis, a' mit leg inkább kívánna hinni.
Hogy ellent ne mondjon, hogy gyengén
vélekedjen, az lehető; de saját Ítéleti-
nek meg világosodása, 's következés képen
abból származó meg-gyözödé és helyben
hagyás nélkül, valamit igazán hinni tel-
lyes lehetetlen. Jól írja Mirandula Gróf-
fja: „nullus credit aliquid esse verum præ-
cise quia vult credere id esse verum; non
est enim in potestate hominis facere ali-
quid apparere Intellectui suo verum,
quando ipse voluerit.“

Nemis tartozott véle; mert ha szinte maga hatalmába vólnais az Embernek a' maga Itéllete, hogy azt a' Vallást igaznak lenni hiheffe, a' mellyre állani akar; de mégis, ezzel néki maga kényye szerint jádzodozni, szabados dolog nem vólna. Nints ugyanis, itt az Ember a' maga szabadságába olly formán hogy szabad vólna ö néki azt hinni, a' mit maga akar, vagy magát annak hitelére ajánlani a' mit más parantsol. Szorofs kötelességé mindenek azt hinni, a' mit ö gondol Isten Akarattyának lenni, és a' mi iránt való Akarattyát az ö Lelki esméretének ki jelentette.

Mindenek felett pedig egy Keresztyén, tartozott e' leg kevesebbé valaha magáról azt fogadni hogy ö azt fogja hinni, a' mit más kíván tölle? mivel illyetenképpen, egy részről a' maga örök Ídveségét kétséges veszedelembe hozta vólna, a' midön más részről az illyen Ember, Tárfai alá való maga adásából, nem egyebet hanem csak világi bődogságot várhatott vólna.

§. 14.

De 2szor. Az Isten egyenes engedel-
mébül-is ezt a' hatalmat senki magának
nem tulajdonithattya. Ha ugyanis ezt a'
Hatalmat az Isten adta volna az Ember-
nek, azzal azt mutatta volna világosan, hogy
inkább a' Tévelygésnek mint az Igazság-
nak pártfogója. Mert ha tsak okoskodó
erőségek mellett foly a' dolog, ugy fok-
kal jobb és elébbvaló az Igafság Ugye,
mintsem a' Tévelygése; minthogy min-
denkor és mindenütt az Igafság mellett
álló és hartzoló okok erősebbek. De ha
eröre mégyen ki a' dolog, fokszor jobb
a' tévelygés ügye mint az Igafságé; mi-
vel nem mindenkor és nem mindenütt na-
gyobb az erő az Igafság részérül, söt töb-
nyire a' Tévelygés részérül hatalmasabb
erő viaskodik. Azt a' kényszerítő hatal-
mat tehát mellyet ekképen a' Vallásnak
adott volna az Isten, a' Tévelygésnek
nagy hasznára, és az Igafságnak nevezet-
tes kárára adta volna.

§. 15.

Ha valaki azt forditaná elő, hogy nem-
is a' Tévelygésnek adatott Istentől ez a'

Hatalom, hanem az Igafságnak, ezzel-is az Igafságnak ügyét jobbá nem teszi: mivel azon Tévelygés a' melly az Igafságnak nevét magára fel öltözi, fel fogja öltözni a' kényszerítő Hatalmat-is, 's azzal él-is, 's ezt az Isten-is máskint meg nem akadályoztathatya, hanem ha vagy a' Tévelygők elméjébül a' tévclýgést, melly öket jádzodtattya, ki venné, vagy a' kényszerítésre való tehetségtről öket megfosztaná; mellyek közzül hogy egyiket sem tselekefszi, minden századoknak (sæculumoknak) Tapasztalása 's példája bizonyitya.

§. 16.

Ezen felül a' ki ezen ki fogásra megyen, már az, olly fel tétel alatt szól, mintha az meg volna határozva a' Világon, hogy a' fok különböző vallások között mellyik ért helyyesen? és mellyik tévelyeg? Tsalhatatlan igafság az, ~~hogy az~~ hogy az én Lelkem esméreriben magamra nézve meg vagyon határozva, és egész bélső magam meg-gyözödéséig, úgy hogy minden habozás nélkül Lelkem-esmérere,

ítéletén én egészen meg nyugszom. De ez még az égész Világra nézve meg határozva ezzel ingyen sint. A' Per, közöttem, és a' különböző értelműek között, a' kik az én Lelkem esméretét, itéllő székül magoknak bé venni nem akarják, ezzel még nem végezödött, nem dült-el. Kérdés hát, miképpen akarja az Isten az illy pereknek végét szakasztani? Ha azt akarja, hogy minden erőszak nélkül tsak a' józan okoskodárok által itéltesse meg, így győzött az igazság, vagy utólyára tsak ugyan győzni fog. Ha pedig azt parantsolta volna, hogy az Erő határozza-meg és a' düjtse el a' Kérdést, így az ítélet tételt a' Tévelygés részire és mellett ejtette volna, a' mellyet fel tenni is a' legnagyobb képtelenség volna.

§. 17.

A' midön hát az Ember nem kényszeríttethetik valaminek hívésére erőszakkal, se pedig maga - is arra hatalmat magán másnak nem adhatott, hogy magát kényszeríteni engedhesse: következik hogy senkinek - is ő rajta ezt a' kényszerítő júst az

Isten nem adta. Külömben e' részben az Isten magával ellenkezne. Iben. Egy részről adott volna az Embernek mást a' maga vallására kényszerítő hatalmat: de más részről az Emberbe olly természetet öntött volna, hogy semmi külső erőszakkal, az hitelre ne kényszeríthetessen. Mert akár-melly hatalmat tulajdonitsanak-is magoknak a' leg hatalmasabb Uralkodók, de ha minden erejeket egybe szedik is, soha senkiből valaminek igaz el hívészet erőszakkal ki nem tsikarhattják. Sőt a' mi több maga az Istenis, tsupa külső erővel, ha minden Teremtett Állatokat erre fordítana-is javalló Erősségek nélkül vagy az Elme belső meg-világosítása nélkül az Emberbe Hitet nem szerezhethetne, hanem ha az ő egész mostani természetét megváltoztatná. 2szor. Egy részről adott volna az Embernek mást, a' maga Vallására erőltető hatalmat: De más részről arra kötelezett volna kitkit, hogy magát ezen dologba kényszeríteni ne engedje. Mert kitsoda ragadharná? hogy az Isten mind a' maga szent Beszéde mind a' Lelki-Esméret Szava mind a' jözan okofság tanú-

sága azt ne kívánná mindentől hogy az eleikbe tett Vallást elébb el ne fogadják, mintsem annak igafsága, és Istenes volta felől meg-vólnának gyözödve. És ennek el hitelére tsupán az Igafság meg gyözö ereje által, nem pedig a' büntetések és fenyegetések félelme által serkentessenek fel. Ez pedig mi egyéb? hanem mindennek azt parantsolni, hogy soha senki-is közzülök magát valamelly Vállásra erőszakkal hajtani ne engedje. A' ki ezt parantsolta, miképen lehetne arról azt állítani? hogy az, némellyeknek, másokat magok Vállására kényszerítő Hatalmat engedett volna.

§. 18.

De hogy ezen Eröfség szembe tünőbb leheffen fontollyuk meg azt-is. Ha az Isten azt akarta, hogy az Emberek az igaz Vállásra való állásra kényszeritessenek, vagy azt akarta hogy azok kényszeritessenek, a' kik, azon Vállás Igafságát már meg esmérték vagy pedig azok, a' kik azt hamis vallásnak lenni gondollyák. Az Elsökröl azt állítani neveltség volna,

mert a' ki már meg ésmérte az Igafságot azt arra kényszeríteni szükségtelen volna. A' másodikat kell hát választani. De éppen ez az a' mit az Isten Kárhozat büntetése alatt tilt, hogy senki-is, magát Lelke esmérere ellen olly Vállásra ne adja, mellyet igaznak lenni nem esmér, és azt parantsollya, hogy a' bennünket erre kényszerítő Embert úgy gondollyuk, mint egy törvénytelen igafságtalan Uralkodót a' kinek e' részbe semmi engedelmességgel se tartozunk, 's a' kinek minden fenyegetődzéseit büntetéseit meg kell vernünk, 's ekképen ezekre semmit se hajtván a' mellett az Értelem mellett, mellyet igaznak lenni hiszünk álhatatosan maradni Szent Kötelefségünk.

§. 19.

Ha valaki azt mondaná, hogy ezen Eröfségnek a' Protestansokra nézve egész ereje lehet, a' kik ezt akarják hogy a' Hit ágazatait, minek előtte az Ember elhinné, szorgalmatosan meg vizsgállya, és e' végre kinek kinek u' választás Itéletét Szabadságába-is hagyák; De a' Romai

Catholica Hiten lévökre nézve keveset tehetnek a' kik azt állitják, hogy kiki, a' tsalhatatlan Anyaszentegyháznak, minden előre való visgalás nélkül, *vak engedelmességgel* tartozik; mellyet a' kik attól meghúznak, mint engedetleneket megbüntetni, és erővel kényszeríteni illendö és méltó. Erre a' Felelet ez: Tagadhatlan hogy egy Vallás se lehet idegenebb a' kényszerítéstől mint a' Protestánsok Vallása, és így ez az erőszakos Tanítás módja hozzájok még kevesebbé illene, mint a' Romai Catholicusokhoz-is, kiknél az Anyaszentegyház tsalhatatlan völtáról való Tudomány némünémüképpen az erőszaknak kedvezni láttatik. De még abból se következhetik az ingyen-is hogy tehát különösen ezen Ecclesiát valamelly kényszerítő Hatalom illessen. Mert, vagy hiszem ennek tsalhatatlan völtát? vagy nem? Ha igen, nem kell többé engemet azon Anyaszentegyháznak való hiteladásra erőltetni, mellynek tsalhatatlan völtát még el nem hiszem, nem büntettethetem azért, hogy némelly Végzéseit bé nem vészem; mert ez

tüdat

rüdatlanságból, nem pedig vakmerő engedetlenségből esik. — Tsak azért büntettem é hát, hogy ennek tsalhatatlanságát meg nem esmérém? Ugy de az lehetetlen, hogy az Isten, egy Anyaszentegy háznak is azt a' Hatalmat adta volna, hogy engemet ezen Hitágazat meg esmérésére erőszakkal kényszeritheffen. Mert azon Isten kívánnya én töllem hogy magamat annak el hitelére kényszeríteni ne engedjem, és hogy számba se vévén a' fenyegetődzéseket azt soha mind addig ne hidjem, a' mig nékem az igaznak lenni nem látszik, vagy bizonytalannak tetszik. Az Isten az, a' ki én töllem azt kívánnya, hogy egy illy nagy következésü, Tudományt, mellytül az Ídvesség és Kárhozat függ, jól meg vizsgállyak, és ezen vizsgálásba se félelemre se reménységre, sem a' kényszerítő vagy ketsegtetésére vagy erejére ne tekintsek, hanem tsak az igazság valóságára és az okok fontos voltára.

§. 20.

De továbbá, noha ezek az erőszakok kegyefségbül eredni láttassanak és talám

némellyeknek igazán jó zellyok légyenis benne: mind azáltal ezek magokbanis semmik sem kevésbe mint kegyesség munkái. Mert kérlek fontollyuk meg, mi az oka? hogy más arra a' vallásra melyet mi leg igazabbnak tartunk állani nem akar, azt állitva hogy Lelki ismérte meg nem engedheti, az az, fél hogy az Istent meg bántya véle. Tsalatkozik ebben, az igaz: de a' mig illy gondolat mellet tsalatkozik, addig bűn nélkül más Vallásra nem állhat. Mert az igazán meg bántya az Istent, a' ki azt tselekefzi a' mit az Isten sérelmére 's meg bántódására lenni itel. Valamikor hát az Ember, a' mig ellenkező gondolatok között vagyon, efélekre kényszerittetik, az Isten meg bántására erőltetetik; a' melly, kegyesség munkája nem lehet.

§. 21.

Ez az Erőtség az, a' mellyel az szent Apostolok azok ellen éltek a' kik fenyegetődzésekkel akárták őket a' Kriftusról való Tudománynak, hirdetésében meg akadályoztatni Actor. 4. w. 19. *Igaz lé-*

gyen e', az Isten előtt, néktek engednünk inkább hogy nem Istennek? itullyétek meg. Az hol meg jegyzésre való az, hogy ők azzal az Erősséggel azok előtt éltenek a' kik előtt a' meg feszítettett Kristus botránkozás volt. Nem teheték volna tehát őket ezen dologban külömben Birájokká, hanem ha ezen szókkal egyenesen ezt akarták volna ki fejezni. Ti kik a' Jésus fel tamadásárúl való Tudományt Mesének söt botránkozásnak tartjátok, nekünk parantsollyátok hogy azt ne hirdessük: de mi bizonyosan kifizszük, hogy az Isten ellenkezöt parantsol. Már magatok itellyétek meg, néktek engedjünk, vagy Istennek? Mintha mondották volna. Nem gondolhatunk benneteket olly Istenteleneknek, hogy tollünk azt kívánnátok, hogy éretetek az Istent meg bántsuk, és a' Ti Parantsolatotokat az Isten parantsolatának eleibe tégyuk.

§. 22.

Hogy az Ember a' világi szerentséért vallásával nem jádzik és abba másnak se fényes ígéretekért se rettentő fenyege-

rödzésekért engedni nem akar, annak az Istentől való Félelem, az igaz oka. Az Istennek meg bántódásátúl és az ő büntetésétül retteg, ha a' Világi parantsolatoknak enged. Légyen bár ez a' félelem fundamentom nélkül való, de ezt elébb meg kellett volna mutatni. Minek előtte ez meg esnék addig valósággal az Istennek Félelme másnak azt meg nem engedheti hogy a' Te parantsolatidnak engedjen. Mit tselekesznek itt pedig a' Vallásokat erőszakosan terjesztők? Tellyefséggel nem tisztelik ezt a' Tévelygők elméjében lévő Isteni Félelmet. Nem gondollyák meg hogy az Isten az a' kit ezek félnek. Ezen félelemnek más félelmet tesznek ellenébe, a' mi azt meg győzze, azt felül haladja. Ugymint; az Emberi Hatalomtól való félelmet egy alá való féreg fenyegetődző büntetésétül való félelmet. Annyit téssen hát, mást a' Vallásra kényszeríteni, mint azt kivanni ő tőlle, hogy inkább féllye az Emberi parantsoló Erőt, mint a' tilalmazó Istent; inkább az Ember tsekély Hatalmától, mint az Isten mindenhatóságától rettegjen, és végre meg vetvén az

Isten mind idei mind örökké való büntetéseire való tekintetet, a' külső polgári büntetések félelme által indittasson, mind azoknak fogadására valamelyeket a' Király vagy a' külső Tiszt viselők parantsolának. Mi ellenkezik inkább az Idvezítő parantsolatnyával. Ne féljeteK (ügymond) azoktól a' kik a' testet meg ölik, a' lelket pedig meg nem ölhetik; hanem inkább attól féljeteK a' ki mind a' Testet mind a' Lelket el vesztheti a' Gehennába.

§. 23.

Ha ezeket jól meg-hányom vetem, legkissebbet se tsúdálkozhatom én azon, hogy azok, a' kik az illy vallásbéli erőszakoskodásokkal magok' hasznokra kívánnak élni, erre a' Vallásbéli kényszerítésről való rettentő Tudományra olly külömb-külobmb-féle szines palástokat rántanak.

§. 24.

Némellyek palástolják azzal, hogy magok előtt el-hihetetlennék lenni állittyák azt, hogy az ilyenekbe a' Lelki-esméret,

és az Istennek félelme állana ellent, és ezen Isteni félelmet tak egyedül az engedetlenség' szines okának lenni festik. De mit kellyen ezekről itélni? nem tudom! Talám örömeft kérdeznék azt-is: Mitsoda a' Lelki esméret? mint régenten Pilatus kérdezte: Mitsoda az Igazság?—Ellene mondhatatlanúl iszonyu gonofság volna, ha valaki holmi haszontalan okra nézve olly Valláshoz, mellynek hamiságát meg-esmérni ragaszkodna, és ezen Szinmutatását, a' Lelkiesmérettel palástolná: de hogy valaki illy gonofságért büntetteffen, szükség azt elébb úgy, és olly bizonyosan reá bizonyítani; mint az hogy egyéb gonofságok szoktak az Itéző-Székek előtt megbizonyittatni.

§. 25.

De nem hogy azt lehetne bizonyítani; sőt inkább a' leg-hamissabb Vallásba lévő Ember-is a' magáét tartja leg-igazabbnak, és a' több Vallásokat hibásoknak; mellyen senki sem fog tsudálkozni, a' ki az emberi elmét, és a' Tevélygésnek ezer okait esmeri. Nints itt arra, hogy másként itéllyen az Ember, egyéb ok, ha-

nem tsupán az Eretneki gyűlölséges Név,
a' mellyel az ilyenek kereszteltetnek, és
a' kegyetlenség mentségének el-kerülhe-
tetlen szükségére való szorulás.

§. 26.

Nem vehetik eléggé elméjekre az Erö-
szakos Tértök Salvianusnak ama' Szavait.
De Gubernatione Lib. V. Hæretici sunt,
sed non scientes. Denique apud nos Hæ-
retici sunt, apud se non sunt. Non ii ran-
tum se Catholicos esse judicant, ut nos
ipsos titulo Hæreticæ Apellationis infa-
ment. Quod ergo illi nobis sunt, & hoc
nos illis. Nos eos injuriam Divinæ Gene-
rationi facere certi sumus, quod mino-
rem Patre Filium dicant. Illi nos inju-
riosos Patri existimant, quod æqualem
esse credamus. Veritas apud nos est, sed
illi apud se esse præsumunt. Honor Dei
apud nos est, sed illi hoc arbitrantur
honorem Divinitatis esse, quod credunt.
Inofficiosi sunt, sed illis hoc est Summum
Religionis Officium. Impiï sunt, sed hoc
putant esse veram Pietatem. Errant ergo,
sed bono animo errant, non odio sed af-

fectn Dei, honorare se Dominum, atque amare credentes. Quamvis non habeant rectam fidem; illi tamen hoc perfectam aestimant Dei Charitatem.

§. 27.

Hasonlo Palást az - is némellyeknél, hogy az ilyenek nem csak tévelyegnek; de vakmerösködnek-is a' Tévelygésben, és azért büntetésre méltók. De kérdés, kik ezek a' vakmerö meg átalkodottak? azok é, a' kik abba a' Vallásba meg-maradnak, mellynek hamiságát már által-látták. Ha azok kemény büntetést érdemlenek; de minek előtte büntettétnének, reájok kell ezt bizonyítani ugy, a' mint az Itéllö székek előtt a' gonofzságok meg szoktak elébb bizonyittatni. — Vagy talám azok léfsznek, a' kik az ö hamis Vallásokban addig meg maradnak a' mig azt igaznak lenni hiszik. De az csak tévelygés és nem meg-átalkodás.

§. 28.

Némellykor a' kegyetlenség gyülölséges neve' el-kerülése végett, a' Vallásba

— o —

Tévelygök úgy-is festenek le, mint a' Köz-békeféség meg-Háborítói. Az hol kéttséges, ha vallyon a' Köz-Társaság-nak meg-háborítását tzielúl tulajdonittyák é nékiek; vagy pedig tsak az állittatik felölök, hogy az ő tévelygések a' Köz-Társaságba Zűr-zavarokra; adott, vagy adhat alkalmatofságot. Az első, példás, és halálos büntetést érdemlene, mihelyt egyenesen meg-bizonyittatna. A' második olly eset, melly nem mindjárt büntetés alá való, ambár a' Tévelygés adott légyen is reá néminémüképen okot annyial inkább, mivel fokszor és gyakran az illy Köz-békeféség meg-haborításának oka inkább az Igazság mellet álló félnek oktalan buzgóságában mintsem a' Tévelygök hibájába találtaik.

§. 29.

Ezek a' Szinek és több efféle festékek, mellyekkel az Uldözök kegyetlensége beszokott mazoltatni magokban - is, erős okot szolgáltatnak nekünk a' Vallásra való kényszerítés, és a' Tévelygöknek büntetése ellen. Mert a' midön azok a' kik ezt gyakorollyák a' magok tselekedetek-feketeségének fejéritésére, a' Tévelygökre

lépzelt gonofzságokat fognak: meg-val-lyák mintegy ezzel azt, hogy ha ezen gonofzságoktól menteks'tiszták volnának, úgy se meg büntetni se kényszeríteni őket nem lehetne. Tisztáknak kell pedig ezektől őket tartani az emberi Itélőszék előtt mind addig, a' mig róllok, a' gonofzságok megbizonyítására ki-szabott rendes mód szerint, ellenkező világosan nem bizonyítatik.

§. 30.

Sokan meg-szórulásokba árra-is vete-mednek, hogy meg-külömböztetik azt az Erőszakot, a' melly néz egyenesen az Igazság el-hitetésére attúl az Erőszaktúl, mellynek egyenes tzéllya annak meg-visgaltatása. Tagadják, hogy a' volna az ő kényszerítések, tzéllya, hogy a' Tévelygő aunak ereje által egyenesen az Igazság meg-ismerésére vitettefsék; tsak azt állit-tyák tzéll yoknak lenni abba, hogy a' Té-velygő ezen mód által az Igazság szor-galmatos meg-visgalására szorittasson; a' melly, a' mint nekik láttzik lehetetlen, hogy az Igazság meg-ismérését maga után

ne húzná. — De ez az Igaság tanításának válojában újj módja. A' Tanitványt büntetések' felelme által szoritani a' Következések' el-hitelére, olly véggel, hogy az Elöljáró - fel - tételeket (Præmissakat) meg-visgallya. Ezek pedig a' kik előtt a' következések hamissáknak láttatnak, ezen mód által, annak szoros, és helyes meg-visgálásátúl még inkább el-rettentenek; mert félni fognak, hogy az előre való feltételek' hamissága (mellyet ha tölök lehetne örömeft-is el-hinnének) a' szoros meg-visgalás által nagyobbnak ne tetsék előttök, és így azok' el-hitelére, 's következésképen a' nem-hitelhez köttetett büntetések' el-kerülésére alkalmatlanabbakká ne réteffenek. Hát a' Buzgóság annyira meg-vakithattya é az Uldözöket, hogy ne láfsák a' nagy külömbséget, melly közöttök és azok között, kiket kényszeritenek, vagyon? Amazok mivel a' magok Tudományát igaznak lenni vélik, reménylik-is hogy a' szorgalmatos meg visgalás Hitet szerez. Ezek pedig a' midön azt hamisnak lenni hiszik, az illy meg-visgalást, nem miat hitelre

vivő, hanem attúl inkább el-vonó útar, úgy tekintik, és erre való nézve, minél inkább fogják kivánni a' büntetés' el-kerülését és minél szükségesebbnek fogják látni ennek el-kerülésére a' tölök kívánt hitel-adást; annál kevésbbé, és annál gyengébben fogják azt a' Tudományt, mellyre erőltettetnek, meg vizsgálni.

§. 31.

Tsupa szemfényvesztés tehát az, midőn az Uldozók azt mondják, hogy ők az embereket nem az Hitelre, hanem csak a' meg vizsgálásra erőltetik. Mert ha igazán más tzellyok nem vólna, miért ne szállharnának így: Parantsollyuk, hogy az elődbe tett Tudományt szorgalmatosan meg-vizgáld; mellyet ha véghez viszel, hiheted is, nem is, a' mint néked teszük de mi abba nem-is kételkedünk, hogy ha azt véghez viszed, annak Hitelt ne adnál. De ezek egészen másképen szólnak 's illy formán. Parantsollyuk hogy az elődbe tett Tudományt hidjed. Azért a' te kötelefséged azt meg vizsgálni, de úgy, hogy az előtted igaznak látásék. A'

te meg-visgálásodnak ha e' nem lész a' vége, külömben kemény büntetés alá mégy. Szép és rendes meg - vizsgálásra való kényszerítés!

§. 32.

Ugy de azt fogod mondani. Lehetetlen hogy a' jól meg-visgált Igazság az ember elméjében hitet ne szerezzen. A' kik tehát annak hitelt nem adnak, azok azt jól meg nem visgalták, és így azért nem büntetésre méltóké? Tagadhatatlan az, hogy a' jól meg fontolt Igazság Hitelt szerez, az honnan következik-is az, hogy mindenkor légyen abba valami hiba, a' ki azt meg nem esméri. De az a' hiba többire az előre bé-vett velekedésekből, és ebből származott Indulatokból áll. Kitsoda hallotta pedig valaha, hogy az illy előre bé-vett Vélekedések külső büntetések alá való Gonofzságok légyenek? Mi tarthassa azt az embert a' leg-vastagabb Tévellygésekben? Sz. Ágoston Doctor maga saját példáján tapasztalta, a' ki a' Manichæusok' kárhozatos Eretnekségeben darab ideig hevert, de bün-

retések alá valónak azt, akármí lett legyen-is, nem ítélte. Imé az Igaz Hitre térvén, miképen szollitá meg a' Manichæusokat: „ Illi, inquit, in vos sæviant, „ qui nesciunt, cum quo labore verum „ inveniatur, & quam difficile caveantur „ Errores. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quam rarum & arduum sit carnalia Phantasmata piæ mentis serenitate „ superare: Illi in vos sæviant, qui nesciunt, cum quanta difficultate resanatur oculus interioris hominis, ut possit „ intueri Solem suum &c. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quibus suspiriis & „ genitibus fiat, ut ex quantulacunque „ parte possit intelligi Deus. Postremo „ illi in vos sæviant, qui nullo tali errore „ decepti sunt, quali vos deceptos vident.“ Utollyára hozzá teszi ezt-is: „ Tanta patientia vobiscum agere debeo; „ quanta mecum egerent. Proximi mei, „ cum in vestro Dogmate cæcus & rabrosus errarem.“

§. 33.

Hogy ha, a' mint szent Agoston Doctor szöll az előre bé vett vélekedések,

és a' Testi Kepzelődések állanak ellent az Igazság helyes meg-visgálásában, mire valókitt a' Büntetések? Avagy ezzel az ilyen előre bé vett vélekedések, és Képzeldések el ofzlattatnak e'? Avagy ezekkel a' belső ember szeme meg gyógyítatik e' hogy a' maga napját szemlélhesse? Sőt inkább e' Kegyetlenséggel inkább meg vakítottat; a' kegyes Elmének felderült tisztasága meg - zavartatik; az Igazság gyűlölségessé, és gyanúsá tétetik, és annak meg-esmerése nehezítettik. Semmi dologban ugyan is, inkább nem szereti az ember a' Szabadságot, minvalaminek el hívése körül, és itt, a' mint szól Seneca: „*Ingenia nostra ut nobiles & generosi equi melius facile fræno reguntur.* Ugy annyira hogy gyakran, még a' leg-sikerefebb okoskodásfoknak is el-vész az emberek elméjére nézve minden erejek, mihelyt azokkal a' hitelt erőfakosan akarják ki tsikarni. Kristus Urunk a' Tanítványokat hathatósabb szokkal nem tartóztathatta, mint így szólván: „*Numquid & vos vultis abire.*“ Hát Ti is el-akartok-e menni?

§. 34. Melly nagy különbség a' Kristus, és az Apostolok' Térítésének módja kö-

zött; a' melly igaz Keresztyén Szelidséget, és felebaráti valóság os szeretetet mutatott, és az olly Téríté nek módja között; a' melly a' Békesség Istenének nevében felebaráttával verseng, és ember vérrrel festi óltárait. Soha a' Parisi hires Lakodalomra, soha a' Spanyol Inquisitiók Itelőszkének gyakorlására, s' egyéb a' féle vérengező erőszakos Térítésekre a' mi Fő Pásztorunk és annak Apostolai se Példájokkal se Tanításokkal Útat nem mutatnak. Soha fenkit-is a' Híre Tömlötözéssel, fenyegetődzésekkel, Javaiktól való meg-fosztásokkal, vagy valami külső Erőszakkal nem kényszerítenek. — Soha a' Krisztus a' maga Tanítványainak refti fegyvert kezekbe nem adott, söt melyet szent Péter ki-húzott-is, hüvelyébe viútsza tétette; hanem tsak e' vólt az ő nékiek adott Rendelése: Mennyetek el, és hirdessétek az Evangyeliúmot minden teremtettt állatnak; söt ezen fe-lül azt-is meg-hagyta nékik: Hogy ha őket valamielly városba nem szenyvednék másba mennyenek, és a' port-is lábok-ról le-rázzák.

§. 35.

Honnan vagyoni hát meg is, hogy ebben a' meg-világosodott nevezetü XVIII. Században-is, ennek nem kis gyalázat-tyára, a' mi Nemes Magyar Hazánkban találtaknak olly fetétes Lelkek, a' kik ha lehetne, a' Krisztus és Sz. Apostolok követésre méltó szelid Példájok ellen, fustélyos, fegyveres, és botos Apostolokká lennének, a' kik fekete Epe-Sárral bővölködö Irásokbau, Uldözés Lelkétül lett el-foglaltatásokat, közönségessé tenni nem szégyenlették. Talám a' magok Ugyök' Igazságához való bizodalnok tsekélysege fegyverkezteri, és kényszeriti őket annak erőszakos óltalmára? vagy a' Kereskedésnek alacsony Lelke nógattya őket a' Lelkek fogásba való tartására, hogy az Egek nevében földi kintset gyűjtheffenek, és a' Lelkiek' szine alatt a' Zavarosba Testieket halászhassanak. „Deme Aurum, Lu-

„ crum , Superos & Sacra negabunt. Tem-
 „ pla ruent nec erunt aræ, nec Jupiter
 „ ullus. Paling.“ Vagy talám a' Versfen-
 gés dühösége szállotta meg őket, hogy
 a' felebaráti igaz Szeretetnek, ennek az
 egész keresztyén Vallás leg-főbb Agazat-
 tyának meg-taposásával, mint a' Taran-
 tula tsak a' tűzben éllyenek.

§. 36.

Világos jele és probája ez annak, hogy
 még a' Világosság' Dél Pontyátúl messze
 járunk, és a' melly Hajnal Sugárai hoz-
 zánk el-jutottak-is, azon kellemetes Su-
 gárok, ezen Nemes Hazának nagy részire
 nézve, nem annyira a' belső meg-gyözö-
 dés jeles fényességéből, mint a' Keresz-
 tyéni Türedelem felséges bé-hozása által
 meg-gyengült erőszakos Apostolságok te-
 hetelenségéből, hasadtanak. Nem annyira
 a' jó Szív; nem a' részre hajlást nem es-

mérő józan Itélet, nem a' kinekkinek magáét megadni tzelozó Egyenefség, és Igazság Szeretete, nem a' kereztyéni Szélidég hordozza e' részben Nemes Hazánk' nagy és Fő részét: mint inkább a' fellyebb említett Türedelem Királyi behozása által nagyon meg-tsökkent Vallásbéli Eröszakok', és Papi hatalom' megalatsnyodásából következő lehetetlenségnek fajnós érzése, gátolja 's fojtya ezekben annyira a' mennyire, hamu alatt lap-pangó üldözö veszedelmes Indulattyok' tüzének ki-rohanását. Vajha a' mindennapi Tapaszttalás ellenkezöt bizonyyitana! De fájdalom! ottan ottan a' Sár-taposásból való ki Szabadulásunk után-ís az Egyptomi Ugorkára való vissza-vágyodásunk, e' részbe magát ki-üti.

§. 37.

A' Türedelem nevezet, olly Vallások-ra nézve, mellyek' Békeség-kötések, és

Haza' Törvényei mellett állanak, Polgári és szoros értelemben nem-is alkalmaztatható. De anyiba mindenkor, és mindenütt Tiszteletet érdemlő áldott nevezetnek marad ez, a' menyiben a' Keresztényeni Szelidséggel, és egymás el-türésével való tartozást, még azokra-is kiterjeszti, a' kik a' Köz-társaságokban illy Szövetségek, és Törvényesen bé-vett, és meg-erősített Evangelica Vallásokra nézve-is e' mi Nemes Hazánkban, melly el-kerülhetetlenül szükséges, melly nagy hasznú, és örök Ditsőséget érdemlő Munka; lett légyen a' Türedelem' bé-hozásának valósága, tsak a' fogja Kérdésbe hozni, a' ki nem tudja azt, hogy annak bé-jövelele előtt, a' vak-buzgóság' sürűtetettsége, ezen Vallások mellett szolló leg-szebb Törvényeket-is mint taposta, ezek ellen öket mint nyomorgatta, és üldözte; hasonló és fokszor elébb való Polgár-Társait, tsupán a' Vallás tekinteti-

ből, minden főbb Hivataloktól miképen rekesztette ki, fokszor Javaitúl - is megfosztotta; leg-kedvesebb Birtokába megháborította, és minden emberi 's Polgári Jusszaiban, melly határ nélkül keresztrül kasúl gázolta! úgy hogy, ha ez a' Türedelem világa fel-nem derült volna, és ennek sugárai a' ködöket meg-nem vékonyították volna, maig - is a' kevesebb számból álló fel-tisztúlt gondolkozás Világának, a' több számból álló ferétes gondolkozások fellegével való öszve-ütközése miatt, a' magok Polgár-Társai igaz Hazafiuságok és meg-világosodott látások által, régi, ösi Törvényeinknek igaz erejére való vissza tétettetéket ingyen föreményelhernék. Nyögnének továbbá-is, és könyörületesség nélkül nyomattatnának, ha ez a' Békeféség - kötéséken gyökerezett Ösi Törvényeink értelmét közelítő Türedelemnek Királyi bé-hozása a' határ nél-

kül rajtok uralkodni kívánó Dölyfötségnek Zabolát nem vetett volna.

§. 38.

Kitsoda kételkedhetne ezek igazsága eránt, a' ki meg gondollya azt, hogy még most-is minekütánna rész szerint a' belső meg-gyözödésből, rész szerint a' környül állások szüksége józan meg-fon-tolásábúl Vármegyeinknek köz meg-egye-zése az Evangelika Vallásoknak a' Bétsi és Lintzi Frigy-Kötések, és Öfi Törvé-nyeink mellett való állását egy szivvel egy szájjal meg-esmérték, és magok Érdemes Követeinek -is azon Vallásoknak az emli-tett Frigyek' és Öfi Törvények' lábára való vissza-téttetését olly világosan ren-delték; találatnak mindazáltal még-is fere-gestül olly rossz akaratu Hazafiak a' kik ezen nagy Igazság ellen béhúnyt szemmel, vakmerő homlokkal törekednek, tsak

hogy hozzájok hasonló, és nálok nem alább való/vissza élés által tovább-is eddig törvénytelenül gyakorlott rendetlen Uralkodásokat fenntarthassák.

§. 39.

Bámulva és fájdalommal szemlélhetni, a' Vallás körül való Dolgoknak olly tsafaros ki-fogások, olly frófos Magyarázatok mellett való folyását, 's ide 's tovább való forgatását. Majd az a' Ki-fogás, hogy az említett Frigykötések tsak Unilaterálisok, az az tsak egyik Félből való; holott nem tsak illy nevezetes Szövetségnek, de akármelly kisebb Kötéseknek-is egyik Fél által a' másik nélkül való el-készülése' lehetőségét, még tsak képzelni-is képtelenség; majd az, hogy fegyverrel szereztettek; mintha ugyan a' Háborút követő Békeféség-kötéseknek elegendő erejeknek nem kellene lenni; majd

az, hogy Törvénytelenek; mintha tsak azt kellene Törvényesnek tartani, a' mi a' Polgári Tárfaság' egyik Részének elnyomásával tsak a' Romai Catholika Vallásnak adna mindent; majd utollyára ezen hires Békeféség - kötésokról, még a' Békeféség - kötés nevét-is le akarják húzni, és azokat Artikulusoknak nevezni, tsak hogy erejeket kifésébbithetnék; mintha ugyan valaha Bétsbe és Lintzbe Magyar Orfság' Gyüféle tarthatott vólna. Majd azon színél fogva, hogy a' Frigy-kötésben ez a' Szó: *Bé vett Vallás*, szórúl szóra nem tállatik, ambár azok az Evangelika Vallásoknak a' Romai Catholika Vallással együtt egy forma Jussokat adnak, és illy Frigy-kötésök és Öfi Törvények mellett való állásokat tagadni, valóba Képtelenség. Mindazáltal még-is ha bé-vett vallásoknak tarthatnánk - is, mondathatnak - é e' felett idéetlen és tsak haszontalan ok nélkül való

verféngésre szolgáló kérdéseket mozditók-
 nak; majd, hogy fok egyéb sikertelen
 ki-fogásokat el-melőztek, még olyan fe-
 kete színü és kormos indulatú Lelkek-is
 akadnak, a' kik a' maga Felekezeteiket,
 a' Felebaráti igaz Szeretet helyett az egyen-
 lö, és hasonló Polgár-Tárfaik vallásának
 üldözésére, nyomtatásba ki-adott Párducz
 Szókkal, Tigrifi szívvel készitetni és ösz-
 tönözni nem átallyák; söt e' végre hogy
 a' gyenge Agyvélejuiket annál jobban
 meg szédithessék, még a' Köz-egyes-
 ségre, 's Hazánk farkalatos Törvényeire
 le-tett Hazafiúi Hittel-is vakmerö együ-
 gyüséggel jádzani mérészelnek; a' mi-
 dön azt annak világos tzellya, és minden
 józan értelme ellen, olly félre magyaráz-
 zák, hogy az Uldözésbéli Kötelefséget
 holmi fortélyos és frosos tsalfá okoskö-
 dások, (Sophismák) mellett, *ez az a' Hite*
 egymás Uldözésével mint a' tüz a' vízzel

a' hideg a' meleggel, úgy ellenkezik, kívánnyák vékony Lelki-esméretekkel gyökereztetni, és építeni. „O tempora! o mores! Senatus hoc videt &c. &c. „ &c. “

§. 40.

Ugy vagyon hogy az ártalmas Pókok azon virágokból, mellyekből a' hasznos méhek mézet gyűjtenek, mérget szoktak szivni. Ezen Házaifúi Hitből is az illy veszedelmes Pókok, magok' megromlott Természetekhez képest, mindent megvesztegető keferü mérget akarnának szedni, és tsak a' hasznos Méhek azok, a' kik abból jó rendivel elrakott Selytyeikben édes izü mezet gyűjtenek.

§. 41.

Serkennyünk fel hát közönségesen, és ne légyünk a' leg-jobb dolgokkal, vissza

élő, mérget szivó, ártalmas Pókjai Nemes Hazánkknak, hanem légyünk mézet gyűjtő hasznos Méhei; kik nem a' Verfenges' keferüségét, hanem a' köz-hafzonra tzélózó édes izü jó egyefség' tartós mézét keressük. Szaggassuk-el a' Pók-hálókat, mellyekben a' Legyekkel együtt, csak a' gyenge agyvelök akadhatnak fel, hogy meg-ne vakittassunk, Hazafiui Hitünk meg-fzegésére félre való tsalfa magyarázat' álnoksága mellett el-ne tántoritassunk, és mind Isten mind Természet, mind Haza Törvényével ellenkezö, egyébként-is nem a' mostani Idökhöz való Valásbéli Eröszakoskodásokra, vagy ostoba Uldözésekre valaha ne vezéreltessünk. Ezt kívánnya Nemes Hazánk Köz-Java, mellynek állandó oszlopa egyedül az áldott Köz-egyefség lehet; ezt kívánnya az Anyaszentegyház valóságos Böldeguláfa, a' melly maga elömentét a' Szivek okos

— 0 —
nyerésig
 meg nyereséből nem azoknak magától való durva el-idegenítéséből; szelidségnek szeretéséből: nem pedig az erőszakos Vadság és üldöző Keménység gyakorlásának gyűlölséges voltából várhattya. Ezt hozza magával a' Keresztyéni Vallás szelid Természete-is, melly a' jóltévő Kristust és az ő Sz. Apostolait, nem pedig az kemény uralkodású Muhamedet veszi-fel magának követő Például.

el Igy nem fogjuk Sz. Vallásunkat az ~~volt~~ e' való rendetlen visszfa éles által maga eredeti felső Méltóságában meg-homályosítani, és magunk hibás viselete által mások gunyolodásának méltó tzeljéivá tenni, ha mint igaz Portékával kereskedő jó féle Kalmárok a' magunk Kintseinket tsak a' maga igaz Erdeméről, belső jóságáról, szemben tűnő valóságáról fogjuk kinek kinek ajánlani, és azokat senkinek-is mint valami kelleter

— o —

hibás Portékákatnyakába erőszakosan várni 's azzalmagunkat gyanúsokká tenni nem kívánnjuk.

Igy érjük bizonyosan utoljára ezen Keresztyén szelid magunk viselete által azt a Jót-is el, hogy valamint az Törvényes kamárok külömbkülömbbféle Portékákkal való szabados kereskedése, ha ki ki maga Portékáit csak belső jóságáról kívánja minden erőltetés nélkül ajánlani, semmi zürzavarást a' Köz-Társaságokba nem indit; úgy a' Vallások külömböző volta-is közöttünk leg-kissebb Egyenetlenségekre, és háborgásokra-is okot szolgáltatni éppen nem fog.

DE BALLAGI GÉZA.

A' Nyomtatásba be-tsúszott Hibák.

Levél 7 §. 11. 12. Sor e' szó után a' mellyre olvasd: hogy valaki állhasson, képzelni-is lehetetlenség. Sőt hogy 's a' t.

L. 11. §. 16. 7 Sor el-törülésre való: hogy az.

L. 16. 2 Sor alólról e' szó után vóltát olvasd: meg-esmértem. Ha pedig ezt a' tsalhatatlan vóltát még 's a' t.

L. 18. §. 20. Sor 7 a' helyet Art olvasd: Azt.

L. 23. §. 26. Sor 5 a' helyett Non olv. Nam.

L. 36 L. 9. e' szó után és következik: Törvények mellett ~~ke~~ve nem vólnának. Mind-azáltal még a' Törvényessen 's a' t.

L. 39. 2 Sor. e' szó után valo olv. Polgár Társaikon a' Vallás szine alatt és azzal való vizsgálza 's a' t.

L. 41. Sor 5. e' szó helyett maga olv. magok.

— Sor 8. párducz olv. párduczi.

L. 44. Sor 1. e' szó után nem olv. pedig.

— Sor 13. e' helyett vólt e' olv. velle.

